

REESTPROBLEMATIEK

Eric van der Bilt, Melle Buruma

Reeds vele jaren is het Reestdal, met als middelpunt het Overijssels/Drentse grensrievtje de Reest, onderwerp van gesprek tussen de natuurbeschermingsorganisaties en de landbouworganisaties.

Binnen het Reestdal vinden wij twee uitersten. Enerzijds landbouwendrijven, geheel of gedeeltelijk afhankelijk van gronden binnen het beekdal en anderzijds de uitgebreide bezittingen van de Stichting Het Overijssels Landschap en de Stichting Het Drentse Landschap. Reeds in de 60'er jaren stond het grondgebruik in het Reestdal ter discussie. De landbouwers zagen zich voor de toekomst belemmerd in hun ontwikkelingsmogelijkheden, terwijl de natuurbescherming de waarden van het gebied steeds verder ziet afbrokkelen.

De beide provinciale besturen, aangevuld met hun ambtelijke diensten, vervullen hierbij een sleutelrol.

Vele jaren van overleg hebben de volgende ontwikkelingen tot gevolg gehad:

1 Het Reestdal is in zijn totaliteit onder de zgn. Relatienota gebracht. Dat houdt in dat een gedeelte van het gebied door de natuurbescherming kan worden aangekocht (reservaten) en het andere gedeelte tot beheersgebied wordt verklaard. In het laatstgenoemd gebied kunnen landbouwers vrijwillig beperkingen op zich nemen, waar dan financiële vergoedingen tegenover staan.

2 Om zowel aan de wensen van de landbouw als die van de natuurbescherming tegemoet te komen is een inrichtingsplan voor de waterbeheersing door de betreffende waterschappen opgesteld. We moeten ons goed realiseren dat het bij de Reest gaat om het op één na laatste min of meer natuurlijke beekdal systeem. Vele jaren overleg lijken voor de particuliere natuurbescherming tot gevolg te hebben dat haar een reservaatoppervlakte wordt toebedeeld waarmee voor de toekomst de waarden van het Reestdal

niet behouden blijven. Het reservaatbeheer blijft afhankelijk van het beheersgebied, waarbij ervaringen met beheersovereenkomsten elders in Drente ons alleen maar pessimistisch kunnen stemmen.

Daarnaast hangt er een waterbeheersingsplan in de lucht dat, ondanks verkondigde voordelen, de natuurbescherming met wantrouwen vervult. Talloze particulieren, ambtenaren, natuurbeschermers, leden van landbouwstands-organisaties, waterschapsbesturen, gemeentelijke-, provinciale- en zelfs landelijke overheden, zijn in een verbeterd en heilloze belangenstrijd om het Reestdal gewikkeld. Wat de afloop van deze strijd ook zal zijn, geen van beide hoofdbelangen-groepen, te weten landbouw en natuurbescherming, zal met het onvermijdelijke compromis echt goed uit de voeten kunnen. Dit is een reden voor de schrijvers, medewerkers van het Drents Landschap, om te komen met een geheel andere, afwijkende, visie op het Reestdal.

Het Reestdal wordt in de huidige optiek in de lengte gezien als een sloot met aan beide zijden eerst een strook natte veenweide die naar de boorden van het dal overgaat in hogergelegen zandgronden. De natte venige strook is potentieel natuurgebied. Om landbouwkundige en natuurbeheersbelangen te dienen zal een dualistische vorm van waterbeheersing nodig zijn, waarbij in eerste instantie het karakter van de waterafvoer van deze natuurlijke stroom fundamenteel gewijzigd zal worden. Dit houdt per definitie verlies aan oorspronkelijkheid van dit specifieke milieu in. Tevens zal in het zomerhalfjaar de voor natuurbehoud zo noodzakelijke hoge grondwaterstand niet gegarandeerd kunnen worden, tenzij mbv. het inlaten van systeemvreemd water, dwz. water van buiten het oorspronkelijke stroomgebied

nl. uit het Ommerkanaal, hetgeen eveneens voor de betrokken levensgemeenschappen funest gevolgen zal hebben. Het toekomstige natuurbeheer zal zich vrijwel uitsluitend op het weinig draagkrachtige, moerassige veengebied afspelen. Gezien de problematische en eenzijdige bodem- en waterhuishoudkundige situatie zal het moeilijk, zo niet onmogelijk worden, een sluitende bedrijfskringloop binnen het natuurbeheer te creëren. Dit betekent dat de maatschappij tot het einde der tijden grote bedragen beschikbaar zal moeten stellen om een onmogelijke vorm van natuurbeheer, die waarschijnlijk weinig resultaat kan boeken, mogelijk te maken.

Landbouwkundige belangen lijken op lange termijn echter evenmin werkelijk gediend met de kostbare inrichting van het, feitelijk voor de uitvoering van op optimale productie ingestelde intensieve agrarische bedrijfsvoering weinig geschikte, beekdallandschap van de Reest. De huiskavels zullen klein zijn, de afhankelijkheid van gronden buiten het beekdal zal onverkort gehandhaafd blijven, terwijl tevens lang niet altijd voldoende drooglegging voor bedoelde optimale productie gegarandeerd zal kunnen worden.

Op lange termijn zullen tegen hoge kosten twee elkaar negatief beïnvloedende typen grondgebruik een blijvend onbevredigende situatie tot resultaat hebben.

De natuurbescherming kan in ecologisch- en bedrijfsmatig opzicht niet uit de voeten door het ontbreken van hogere gronden; de natuurwetenschappelijke waarden van de laaggelegen te verschrallen gronden zullen door de voedselrijke invloeden vanaf de hogere intensief blijvend beïnvloed worden. Zelfs indien een intensief beheer gerealiseerd kan worden zal dit de nivellering niet kunnen tegengaan. Het Reestdallandschap als fenomeen van nationaal belang is hiermee niet gebaat.

Natuurbehoud en landbouw samen

Het Reestdallandschap is een kultuurlandschap met grote natuurlijke waarden en ook een agrarisch landschap. De belangtengestelling tussen de landbouw en natuurbescherming valt te herleiden tot een verschil in opvatting omtrent de intensiteit waarmee binnen dit kultuurlandschap geproduceerd mag of moet worden. Op nationaal nivo wordt in het struktuurschema Natuur- en Landschapsbehoud over de Reest gesproken als een grote landschapseenheid, één van de meest waardevolle beekdalen en één van de biologisch en geomorfologisch meest waardevolle laaglandbeken. Voorts is in het struktuurschema voor de landinrichting sprake van een gebied met afwisselende landbouw, natuur en andere functies in kleinere ruimtelijke eenheden.

Uit bovenstaande blijkt dat ook in nationaal opzicht de waarde van het totale Reestdallandschap wordt onderkend. Het hieruit voortvloeiende streven naar behoud van dit landschap vindt ondermeer haar neerslag in de aanwijzing van het totale Reestdal als Relatienotagebied.

Wanneer dan een scheiding van functies tussen natuurbehoud en landbouw niet de gewenste oplossingen kan realiseren dan lijkt het zinvol dit mvb. een integratie van functies te proberen. Hiertoe hoeft slechts aan één voorwaarde te worden voldaan te weten, extensivering van de produktie in dit agrarisch landschap. Hoe, met welke middelen, wanneer, vormen onderwerp van discussie en daarover zijn compromissen te treffen. Echter niet over dit basisuitgangspunt. In de huidige situatie van de landbouw is in EG-verband sprake van een struktuurbeleid wat in het recente verleden een steeds toenemende produktie stimuleerde. Voor melk, eieren, varkens, suikerbieten en granen is echter momenteel geen of slechts moeilijk afzet te vinden. De roep om vermindering van de produk-

tie gekoppeld aan behoud van arbeidsplaatsen wordt aldoor luider. Juist in gebieden met marginale landbouwgronden kan men gehoor geven aan deze roep. Het Reestdal is één van deze gebieden.

Binnen de bedrijfsmatige opvatting, waarop het toekomstige natuurbeheer mede gebaseerd hoort te zijn, betekent dit dat men het beekdal veel meer in dwarsdoorneden dient te bezien. In elk segment zullen naast lage natte, soms overstromde veengronden, ook hogere droge zandgronden als bedrijfsdelen aanwezig zijn. Samen met de op het hoogste punt gelegen boerderij en de mens, die binnen dit landschap zijn rol speelde en zal blijven spelen (zij het onder bepalingen, spelregels), kunnen beheerbare en betaalbare bedrijfseenheden gevormd worden die het behoud van het totale Reestdal in al haar facetten, kunnen realiseren.

Voorwaarden

1 Het totale beekdallandschap van de Reest dient van boord tot boord, van beekdalbegeleidende weg tot beekdalbegeleidende weg als grote landschappelijke eenheid dezelfde bestemming, status te genieten; geen scheiding in beheers- dan wel reservaatgebied bij voorbaat.

2 Aanpassingen in de waterhuishouding en landinrichtingswerken zoals die thans ter tafel liggen moeten achterwege blijven. De hiervoor uitgetrokken financiële middelen dienen in een fonds te worden ondergebracht.

Ernstige knelpunten in de bestaande agrarische bedrijfsvoering moeten door uitkoop of financiële hulp bij te maken investeringen (bedrijfsaanpassingen) gesaneerd worden. Een aantal ontwikkelingsboeren dient de mogelijkheid te worden gegeven zich in de polders of elders in den lande op een met hulp door hen te ververven bedrijf te vestigen.

3 In de struktuurnota over de landbouw in Drente in 1982 werd op indicatieve wijze het

volgende toekomstbeeld voor de ontwikkelingen in de Drentse landbouw geschetst. Het opvolgingspercentage wordt op 72% geschat. Ondermeer hierdoor zal het aantal bedrijven verder afnemen waardoor bedrijfsvergroting voor de blijvers mogelijk wordt.

	1980	1990
Gem. bedrijfsoppervlakte	22,5 ha	33,2 ha
Aantal bedrijven	7195	4605
Aantal vaste krachten	9329	6100

Ook zonder enige invloed vanuit de natuurbescherming zal dus zeker, in een moeizaam en tegen hoge kosten voor intensiever landbouwmethoden in te richten deel van het Reestdal, ca. 1/3 van de bedrijven vanzelf verdwijnen. De ontwikkeling naar een grootschaliger ruimtegebruik is niet alleen binnen de landbouw maar zeker in een aantal gevallen ook binnen het natuurbeheer aanwezig. Het grootste breekpunt vormt zoals al eerder gesteld met name de produktiviteit per ha. De bedrijven zullen volgens de struktuurnota tussen 1980 en 1990 hun produktiviteit moeten verdubbelen om te kunnen overleven.

Binnen de natuurbescherming vormt juist verregaande extensivering van de produktie binnen een oud kultuurlandschap als het Reestdal een basisvoorwaarde voor een goed beheer. Hoewel opnieuw beide opvattingen lijnrecht tegenover elkaar lijken te staan, zou een vergelijk betrekkelijk eenvoudig te realiseren zijn. Uitgaande van een toepassing van de relatienota zou van het ca. 2000 ha grote Reestdal bijna de helft reservaatgebied worden.

Dat hierover nog een hevige strijd gaande is, is hier van ondergeschikt belang. Deze reservaatgronden worden in de optiek van de landbouworganisaties aan de landbouwkundige bestemming onttrokken. Dit is echter niet of slechts ten dele waar. Ook op het gros van deze gronden

zal een landbouwkundig gebruik blijven rusten, zij het toegepast in het kader van de verwezenlijking van de natuurbehoudsdoelstelling, zoals die binnen een oud kultuurlandschap geformuleerd kan worden.

Het model van een in de lengte in tweeën gesplitst Reestdal met voor de helft een vrijwel onmogelijk uitvoerbaar natuurbeheer en op de andere helft een slechts tegen hoge investeringen intensieve agrarische produktie, lijkt weinig functioneel.

In plaats van een klein aantal, 'bij het leven' producerende bedrijven, zou men eenzelfde aantal matig produktieve bedrijven bij een veel groter grondoppervlakte kunnen stichten. In deze bedrijfseenheden zouden de natuurbeschermingstaken een vol en onmisbaar onderdeel van de bedrijfsvoering uitmaken en extensivering van de produktie ook op hogere gronden mogelijk maken.

Geleidelijke invoering

Omdat alom de waarden van het Reestdallandschap onderkend worden en dus het streven naar behoud gelegaliseerd plaats vindt, zou de ruimte geschapen moeten worden om uitgaande van de bestaande bedrijven en zoveel mogelijk mét de mensen uit de streek, een geleidelijke ombouw van de bedrijfsvoering te realiseren.

Basisvoorwaarde vormt behoud van aankoopmogelijkheden voor een terreinbeherende natuurbeschermingsinstantie. Door geleidelijk grond en gebouwen aan te kopen en onder te brengen in uit een goed beheersplan voortvloeiende bedrijfseenheden, is behoud van natuur/landschap/kultuurhistorische-waarde met als verbindende schakel een extensief agrarisch beheer, het beste te garanderen.

Juist doordat de gronden eigendom zijn van een NB-instantie en in principe geen (maximale) pacht hoeven op te brengen, is de investe-

ring/rente-last voor genoemde bedrijfseenheden dusdanig verlaagd, dat de hierdoor ontstane speling extensivering mogelijk maakt.

Het aankopen van grond en gebouwen zou anders ook zeker voor de helft van het Reestdal al zijn gebeurd (reservaatgebied). De bedrijven kunnen beheerd worden door werknemers in dienst van een stichting die zichzelf grotendeels via de bedrijfsinkomsten terug verdienen. Ook zelfstandige boeren zouden, mits voldoende juridische garanties bestaan dat het voorgestelde beheer ook inderdaad uitgevoerd wordt, deze rol kunnen vervullen.

In de toekomst zou na de relatief zware investeringen in aankoop van grond en gebouwen, een relatief goedkope vorm van beheer van een totaallandschap kunnen worden gerealiseerd. Bovengeschreven gang van zaken moet ook financieel haalbaar zijn, zeker wanneer men deze ontwikkeling zeer geleidelijk en gebruikmakend van de toch al plaatsvindende sanering nastreeft.

Gelden uit relatienota (aankoop/beheer), beheerssubsidies, ISP, gelden gereserveerd voor de uitvoering van dure ruilverkavelings- en waterschapswerken, bergboerenregelingen, etc., moeten een geleidelijke verwerving en bedrijfsmatige inrichting mogelijk maken. Uit dit fonds zou ook het onderhoud van de Reest in de overgangsfase betaald kunnen worden.

Betaalbare en reële oplossing

Het hierboven geschetste beeld zou kunnen leiden tot het ontstaan van een aantal middelgrote tot grote, meer of minder produktieve bedrijfseenheden, die de in elk opzicht zo broodnodige beheerskontinuiteit kunnen garanderen. Dmv. wetweiderij gekoppeld aan extensieve begrazing van natuurgebieden (heide, bos, schraalland), traditionele vormen van rundveehouderij met name bv. fokkerij vleesvee, ruwvoerwinning in schraallanden, houtopbrengst uit onderhoud

Het Reestdal bij Nolde

landschapselementen, milieuvriendelijke teelten (krachtvoer, voedingsmiddelen) op de in landschappelijke zin zo aspekt-bepalende eenmansesjes eigen aan het hoevelandschap van het Reestdal, lijkt een groot deel van het beekdal betaalbaar en als eenheid te beheren. Bovendien blijven de zo fraaie traditionele boerderijen een levend onderdeel uitmaken van het landschap. De boeren uit de streek blijven verantwoordelijk voor het reilen en zeilen van het gebied, zij het misschien in dienstverband. Dit ook in de toekomst onmiskenbaar agrarisch/ekonomisch gebeuren zal in sociaal opzicht een samenbindende faktor van betekenis kunnen zijn. Ook zal plaatselijk een goed begeleid en nergens tot grootschalige vormen uitgroeïend rekreatief medegebruik van dit landschap in financieel/ekonomisch opzicht een rol van betekenis kunnen spelen.

Bovenstaande realistische en in de tijd gespreid te verwezenlijken toekomstvisie dient het beste de belangen van streekbewoners, natuur, landbouw, landschap, cultuurhistorie, en recreatie binnen één harmonieus, werkbaar en betaalbaar model.

Het zou van moed getuigen wanneer de talloze betrokken deskundigen de huidige impasse doorbraken en in het belang van het Reestdal en haar bewoners tot een betaalbare en reële oplossing van de huidige problematiek wisten te komen.